

KUR'ÂN MECÂZLARINDA ANLAM GENİŞLEMESİ BAĞLAMINDA ENBİYÂ SÛRESİ 30. VE NÛR SÛRESİ 35. ÂYETLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Sabrina YILDIZ

Özet

İnsan, zaman ve mekân boyutları içerisinde yaşamını sürdüren bir varlıktır. Aklı melekeleri de bu yüzden sınırlıdır. Bilinmeyen bir kavramın insan zihninde şekillenebilmesi için analogi (benzetme) yöntemine başvurulur. Bu yöntemle kişi, muhakeme gücünü kullanarak anlatılmak istenilen şeyin ne olduğunu aklında somut (gösterge) bir hale getirir. Yazınsal süreçte bu metoda mecâz/istiâre/teşbîh gibi isimler verilmiştir. Kur'ân'da da birçok âyetlerde teşbîh, mecâz ,istiâre gibi belâgat ilminin unsurları kullanılmıştır. Mutlak (yetkin) ilim sahibi olan Allah ile sınırlı bir akla sahip olan insan arasındaki iletişimin sağlıklı olması da bu yöntemlere bağlıdır. Dolayısıyla üst bir varlığın, kendisinden çok daha alt seviyede olan başka bir varlık ile başarılı bir iletişim kurabilmesi için mesajın algılanabilir ve de anlaşılabilir olması gerekir. Böylece verilmek istenen mesaj, net bir biçimde aktarılmış olur. İnsanların hayata bakış açıları, sahip olduğu bilgileri ve hayat standartları zamanla değişir, gelişir. Bununla beraber kullandıkları dilde de bir takım değişimler söz konusudur. Bu çalışma, toplumun ve sahip olduğu bilginin kullandığı dilin ilerlemesi karşısında Kur'ân-ı Kerîm'deki mecâzi anlam içeren âyetlerin mânalarında zaman içerisinde bir genişlemenin var olduğunu göstermek için yapılmıştır. Araştırmada incelemek için örnek olarak, mecâz anlamlı kelimeler içeren Enbiyâ Sûresi 30. ve Nûr Sûresi 35. âyetleri ele alınmıştır. Araştırma evreni, Asr-ı Saadetten günümüze kadar olan süreci kapsamaktadır. Çalışmanın yöntemi, tahlil etme, kıyaslama ve yorumlama aşamalarından oluşmaktadır. Tahlil aşamasında, âyetlerin sözlük, gramer ve i'râbî analizi yapılmış olup, kıyas aşamasında bu âyetler üzerine yazılan filolojik, dir âyet ve riv âyet türü tefsirler taranmıştır. Ayrıca, örnek âyetlerle ilgili fen ilimleri sahasında da eserler incelenmiştir. Yorumlama aşamasında ise, âyetlerin, zaman içerisinde yazılışına bağlı

kalarak bir anlam genişlemesine uğradığı sonucuna varılmıştır. Günümüzde de Kur'ân'ın tarihsel olması veya onun bilimselliğe aykırı olup olmadığı hâlâ tartışılan bir gerçektir. Söz konusu tartışmaların tümüne cevap vermede bu yaklaşım metodu önerilmekle beraber, âyetlerdeki ilmî gerçeklerin dönemin bilimsel verileriyle ilişkilerini ortaya koyma açısından da tefsir literatürüne bir katkı sağlaması öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, Enbiyâ Sûresi 30. Âyet, Nûr 35. Âyet, Anlam Genişlemesi ve Nûr

Giriş

Mutlak ilim sahibi olan Allah, kendisinin tanınması ve bilinmesi için insanı yaratmıştır. Evrende var olan her şeyde Allah'ın mükemmel bir biçimde yaratma sıfatı tezahür eder. İnsan ise kendisine bahşedilen akıl nimetiyle etrafında olup biteni ve aralarındaki ilişkileri yorumlamaya çalışır. Müsbet ve menfî ilimleri bünyesinde toplayan Kur'ân-ı Kerîm ise, Allah'ın insanlığa sunmuş olduğu sözlü bir metin olup, yazılışıyla da mûcizevî bir özelliğe sahiptir. İçinde bulundurduğu ilimleri de beyan etme (açıklama) özelliğini kullanarak izah eder ve netliğe kavuşturur. İnsan kendisine indirilen Kur'ân-ı okuyup manasını kavradığında, tüm varlıkların zerreden küreye kadar yaratılma hikmetlerini görmeye başlar. Böylece bilinmezlik durumu ortadan kalkar. Genel kabule, göre iki varlık arasında bir seviye farkı var ise aralarında sağlıklı bir iletişimin olabilmesi için üst akıl kendisinden daha alt seviyede olanın anlayabileceği bir dili kullanması gerekir. Kur'ân, Allah ile insan arasında iletişimi sağlayan bir dildir ve sağlıklı bir iletişimin olması için de bir araç, yöntem veya metot olması gereklidir. Bu yöntemlerden biri de Kur'ân'daki mecâzî anlatımlardır. Mecâz/İstiâre/teşbîh gibi unsurların temel kaidesi, kişinin aklında canlı/cansız bir varlık ile ilgili somut bir gösterge oluşturmaktır. İnsan zaman ve mekân arasında yaşamını sürdüren bir varlık olduğu için aklî melekeleride sınırlıdır. Kişi, bilinmeyen bir durumla karşı karşıya kaldığında aklına başvurur ve bir benzetme ihtiyacı hisseder. Zihninde oluşturacağı bir gösterge(benzetme) ile gördüğü veya anlamaya çalıştığı kavramı bir şekle sokar, muhakeme eder ve bunun sonucunda da bir fikir yürütür. Oluşan kavram, “gösterilen ve gösteren” arasında bir anımsatma sonucunda gerçekleşir.

Ferdinand de Saussure'nin anlambilmindeki üçgen şeması kuramına göre, varlıklar kelimelerle bağlantılı değil, aksine düşünceler ile ilişkilidir. Buna göre kavram, kişinin çevresindeki varlıkların, aklında şekillendirdiği soyut yapının kelime olarak meydana gelişidir. Soyut olan bilgiyi somut hale getirmek için, *“aralarında biçim, amaç,işlev ve yakınlığı bulunan başka kavramlara dayanarak açıklamak ister. Zaman zaman benzetme veya nükteli anlatımlar kullanır.”* (Aksan, s. 34-58) Devirler değiştikçe, insanın sahip olduğu bilgi ve kullandığı dilinde de bir takım değişiklikler kaçınılmaz olacaktır. Bilgi, insan dimağında varlıklar ile ilgili tasavvurunda etkilidir. Abdülkâhir Cürçânî de bir kavramın anlamının üzerine yeni bir anlam kazanmasının da ancak *“lafzından”* ötürü zihinde şekilsel olarak görüntülenir ve manevî bir delil ile kalıp alacağını dile getirir. (Abdülkâhir el-Cürçânî, s. 235-236) F.R. Palmer'e göre de bir kavramın ancak *“içinde bulunduğu bağlam yoluyla”* anlam kazanabileceğini vurgular. (F.R. Palmer, s. 111) Örneğin, *الذرة* Atom, önceleri parçalanamayan en küçük şey ve maddenin yapı birimi idi. Ancak son zamanlardaki atomun bileşenlerinin, (proton, nötron ve elektron ve atom altı parçacıklar) varlığının keşfi de bu kelimenin anlamında bir değişikliğe gidilmesini sağlamıştır. (Kınar, s. 139)

Mecâz, Kur'ân-ı Kerîm'de var mıdır, yok mudur tartışmalarını beraberinde getirirse de günümüzde artık belirli temeller üzerine oturtulmuş ve bu alanla alakalı yüksek lisans/doktora alanlarında kabul gören tezler sunulmuştur. Ayrıca mecâz ile ilgili makaleler de kaleme alınmıştır. Önceki araştırmalara konu olan âyetler, genelde ahkâm, sosyal yapıyla ilgili olup bunların ne çeşit bir mecâz olduğu üzerinde durulmuş ve Kur'ân'ın i'câzî yazımı ile olan bağlantıları incelenmiştir. Bu çalışmada ise, diğer araştırmalardan farklı olarak Kur'ân-ı Kerîm'deki bazı mecâzî kavramların sahip olduğu anlamların zaman içerisinde uğramış olduğu anlam değişimleri incelenecektir. Bunun için örnek olarak, mecâzî anlam taşıyan ve ilmî hususlara ışık tutan Enbiyâ Sûresi 30. ve Nûr Sûresi 35. Âyetleri ele alınacaktır. Araştırma, bu âyetler bazında Kur'ân'ın kendisine yapılan yorumlara bağlı kalmadığı ve onun apaçık beyan etme sıfatını her devirde gösterdiği düşüncesini gözönüne sermektedir. Bağımsız ve değişmez olan dil, Kur'ân dilidir. Bağımlı ve dinamik bir anlam sergileyen ise, geçmiş dönemlerdeki ulemânın bu mecâzî anlam taşıyan kelimelere yükledikleri mânalardır. Günümüzde Kur'ân'ın

tarihsel veya bilimselliğe aykırı olup olmadığı tartışılmaya başlanmıştır. Elimizdeki çalışma ile Kur'ân mecâzlarında anlam genişlemesini ortaya koyma ile beraber söz konusu tartışmaların tümüne cevap verme amaçlanmakta, âyetlerdeki ilmî gerçeklerin dönemin bilimsel verileriyle ilişkilerini ortaya koyma açısından da bu alana ilişkin literatürdeki bir boşluğu doldurma öngörülmektedir.

Yöntem

Çalışmanın yöntemi, tahlil etme, kıyaslama ve yorumlama şeklinde üç aşamadan oluşmaktadır. İlk olarak ele alınan âyetlerde mecâzi anlam taşıyan kelimeler belirlenip belâgat ilmi ve tefsir literatüründe bunların gramer-kök analizinin nasıl yapıldığı, bir tahlil metodu çerçevesinde etimolojisi ve terim anlamları araştırılarak ortaya konulmuştur. Bu konuda dilbilim, anlambilim ve sözlük çalışmaları gibi ilmî disiplinlerden yararlanılmıştır. İkinci olarak, incelemeye alınan âyetlerin dönemin ünlü müfessirleri, dilbilimcileri, kelâmcıları, bilim adamları tarafından yorumlanışı kıyas yöntemiyle muhakeme edilmiştir. Son aşamada ise tüm elde edilen bulgular üzerinden bir yoruma gidilmiştir. Ayrıca Modern ilimler sahasında Kur'ân âyetlerine yorum yapan âlimlerin de eserleri incelenmiştir. Bununla beraber kıstas olarak, Mekke, Medine ve Irak tefsir ekollerine mensup otorite âlimlerin eserlerinde inceleme yapılmıştır. Bu üç ekolde herhangi bir mezhep veya fikir ayrımına gidilmeksizin riv âyet, dirâyet, Mu'tezilî ve Şi'î tefsirler ve ayrıca günümüz İslâm âlimlerinin ve bilim adamlarında ele alınan âyetler hakkındaki yorumları dikkate alınmıştır.

Araştırma Evreni

Araştırmanın literatür çalışmasına ilişkin zaman aralığı İslâmiyetin ilk dönemlerinden günümüze kadar olacak şekilde geniş tutulmuştur. İncelenen zaman diliminde araştırmaya konu olan âyetlerdeki konu/konuların bilimsel gelişmeleri ve devrin otorite İslâm âlimlerinin görüşleri kronolojik olarak yer almıştır.

Örneklem

Çalışmanın araştırma evreninde Enbiyâ Sûresi 30. âyette “رتق” ve “فتق-” ve Nûr Sûresi 35. âyetinde geçen mecâz anlamlı kelimeler örneklem olarak alınmıştır.

Bulgular

Birinci Örneklem, “رتق” ve “فتق” (Bitişik Ve Ayrılma) Mecâzî İfadeleri

Enbiyâ 30.âyet;

أَوَلَمْ يَرِ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ

Anlamı: *İnkâr edenler, gökler ve yer bitişik iken ayırdığımızı ve her canlıyı sudan yarattığımızı görmezler mi? Hâlâ inanmayacaklar mı?*

Âyetin i'râbî analizine bakıldığında;

(أَوَلَمْ) istifham hemzesi ve atıf vavı, (لَمْ) nefy harfî cezme çeviren, (يَرِ) muzari fiil, (السَّمَوَاتِ) onun ismi, (وَالْأَرْضَ) müevvel mastar matuf tur ve mefulun yerine geçer. (كَانَتَا) nakıs mazi fiil ve elif harfionun ismi, (رَتْقًا) haberi, (فَفَتَقْنَاهُمَا) fa harfî atıf harfidir. (أَنَّ) nin haberidir. (رَتْقًا كَانَتَا) cümlesi, (وَجَعَلْنَا) Faili mazidir, atıf vavı ve matuf cümledir. (وَجَعَلْنَا) Faili mazidir, atıf vavı ve matuf cümledir. (الْمَاءِ مِنْ) Muzafun ileyh, (كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ) Muzafun ileyh, (أَفَلَا) İstifham hemzesi ve elif atıf harfî ve olumsuz değil. (يُؤْمِنُونَ) Muzari fiil ve onun faili. (İ'rabü'l-Kur'ani'l-Kerim, VII, s. 284-285)

Sözlük anlamda “فتق” kelimesinin aslı “ف، ت، ق” harflerinden oluşmuştur ve bir şey üzerinde açılma eylemini ifade eder. “فتق-يفتق-فتقًا” Fıtık yarığı, toplumun parçalanması, sabahın ağarması anlamlarına gelir. Bir benzer anlamda bir şeyi şakk etmek, yırtıp aralamak, dikişlerini sökmek, ayırmak. güneş ışığının bulutların arasından nüfuz etmesi onları yarmasında da bu kelime kullanılır.. “الفتق” Bitişik olan herbir şeyin birbirinden düzgün doğrusal bir biçimde ayrılması, insandaki karın zarının yırtılması. İbn Manzur ise bu iki kelimeyi Enbiyâ

Sûresi'nde'ki anlamlarıyla yerlerin ve göklerin önceden bitişik ve daha sonra ayrıldıklarını delil göstererek, “فتق” “رتق” lere “bitişmek” ve “ayrılmak” manâlarını vermiştir. رَتَقًا da “فتق” nın zıddıdır. Bitişmiş kaynamış demektir. (İbn Manzur; İbn Fâris, IV, s. 471; el-Cevherî, s. 424; el-Ferâhidi, s. III, 300)

Hadîs-i Şerîfte geldiği üzere

1152 - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَحْرَمُ مِنَ الرِّضَاعَةِ إِلَّا مَا فَتَقَ الْأَمْعَاءَ فِي النَّدْيِ، وَكَانَ قَبْلَ الْفِطَامِ.

Anlamı:

Ümmü Seleme'den (r.a) riv âyet edilmiştir. Rasulullah(s.a.v) buyurdu ki; “Bağırsakları yarmadığı müddetçe Rada'dan haram olunmaz. Bu da süttten ayrılmadan öncedir.” (Tirmizi, Rada' Bab no: 10 , No: 1152)

--فتق(feteka) kelimesinin içinde geçtiği bu hadis-i şerîfteki anlamına bakıldığında “sütün bağırsağı yarması” olarak geçiyor ki burada “yarmak” anlamı nüfuz etme (ilk defa açma) olarak düşünülebilir. Tüm bu ifadelere göre “فتق ve رتق” kelimelerinin kuvvetli muhtemel manâları “birbiri içinde kaynaşık ve yarma” olmasıdır.

Nahiv alimleri, bu iki kelimeyi içinde geçtiği âyetle bir bütün olarak ele almışlardır. Ebû Zekeriyâ Yahya b. Ziyad el-Ferrâ (ö. 207/822) “رَتَقًا فَفَتَقْنَاهُمَا” ile ilgili olarak, göğün katre ile, yerin de filizlenme ile ayrıldığını belirtir. (Ferra, II, 201) Ebû Ubeyde (ö. 209/824 [?]), yerlerin ve göklerin bir bütün halinde tek olduklarını dolayısıyla yüklenilen sıfatın müfret olacağını beyan etmiştir. O, âyette «فَفَتَقْنَاهُنَّ» ولا «رَتَقًا» şeklinde olmadığına dikkati çeker. (Ubeyde, II, 36) Ahfeş el-Evsat ,(ö. 215/830 [?]) sadece «كَانَتَا» kelimesi üzerinde durarak buna yapılacak yorumun, iki sınıf, cins, çeşit tabaka olarak anlaşıldığını belirtmiştir. Bu iddiasını da

Fâtır suresi 41. âyette geçen “ أَنْ تَرَوْهَا ” her ikisi yok olup gitmesinler diye” Arapçadaki tesniyeye (o ikisi) dayandırır. Buradaki ikisi, yeryüzü ve gökyüzü beraber iki sınıf olarak belirtmiştir. Ahfeş (ö. 215/830 [?]) رتق ve فتق ifadeleri ilgili herhangi bir yorumda bulunmamıştır. (el-Evsat, s. 511) Ebû İshak ez-Zeccâc (ö. 311/923) ise “كَائِنَاتًا” kelimesi ile gökleri tekbir kelime olarak tanımlar. Ona göre gökler tekbir göktü ve yerler de tek bir yer idi. Getirdiği yorum ise göklerin tek bir gök iken birbirine yapışık olduğu ve orada suyun olmayışı üzerinedir. Allah gökleri yediye ayırmış ve yerleri de yediye ayırmıştır. Gökler yağmur (“matar”) ile, yerler de bitkilerle ayrılmıştır. Bu yorumun delilini âyetin sonundaki “biz her şeyi sudan yarattık” sözüne dayandırmıştır. Ona göre, “رتقين” yerine “رتقا” denilmiştir. “er-ratkun “ mimsiz masdar kipindedir ve o ikisi “رَتَقًا” ve özel olarak “رَتَقَان” yapıldı. Bundan dolayı onların tek bir şey olduğunu ifade etmiştir. (Zeccac, I, 390) Şerif er-Radî (ö. 406/1015) 30. âyetteki “الرتق” istiâre olarak belirtmiştir. Ona göre “الرتق/er-ratk” bir şeyin deliğini gediğini kapatmak. Asıl anlamın doğduğu kullanım, “رتق فتق الخباء والقسطاط و ما يجري مجراها” “Çadır, otağ ve benzeri şeylerin delik ve yırtığını dikti” cümlesidir. Radî, görüşünü Hz. Ali’nin “Gök yağmur yağdırmaz, yer ot bitirmez iken Allah göğü yağmurlarla, yeri de bitkilerle yarıdı.” riv âyetine atıfta bulunmuştur. Radî, “Buradan anlaşılan yerlerin ve göklerin birbirine bitişik iken ayrıldığıdır” der. (er-Radî, s. 185) Mecâz alanında çalışmalarıyla ünlü olan İbn Kuteybe,(ö.276/889) bu âyeti ele almamıştır.

Müfessirlerin yorumlarına bakıldığında Mukatil b. Süleyman (ö. 150/767), “ فَفَتَقْنَاهُمَا ” kelimesinden anlaşılanın, Allah’ın su buharına vermiş olduğu bir emirle yedi kat göğü yaratıp birbirinden ayırmış olmasıdır. Müfessir, yerler konusunu ele almamıştır. (Süleyman, IV, 58). Cârullah Zemahşerî, (ö. 538/1144) “ رَتَقًا ” ifadesi “كَائِنَاتًا” ifadesine “o ikisi bitişik bir şeydi” anlamında bir çeşit sıfat yüklemesi (nasıllığı ile ilgili) olduğuna kanaat getirir. Zemahşerî’nin görüşüne göre yer ve gök ikisi arasında hiçbir boşluk yok iken yapışık. Ya da başka bir manâ ile gökler kendi aralarında yerler de kendi aralarında yapışık. Ona göre bu âyetin verdiği bilgi kesindir. Gök ve yerin birbirine bitişik olduğu da “ayrılma” fiilinden bilinmiştir. (ez-Zemahşerî, IV, 428)

Hicrî ikinci beş asırlık dilime gelindiğinde Fahrüddin Râzî'nin (ö.606/1210) Zemahşeri'ye (ö. 538/1144) dayandırdığı görüşüne göre “رتقن /ratakan” kelimesi ism-i mef'ul “شئى رتقن /şey'en ratkan” “bitişmiş şey” olarak belirtir. Râzî,(ö.606/1210) bitişme ve ayrılmanın “mümkün” vasfında olduğunu belirterek bu eylemin biri tarafından yapıldığını ifade etmiştir. Râzî, (ö.606/1210) bu iki kelimenin ne anlama geldiğini maddeler halinde sıralamıştır.

Anlam: Hasan el- Basri, Katade, İkrime ve Said b. Cübeyr'e dayandırdığı İbn Abbas (ra) riv âyetine göre, yer ve gök ikisi bitişik idi, Allah onları ayırdı, önce göğü yarattı ve sonrada yeri yarattı. Ka'b ise yer ile göğün bitişik olduğunu ve aralarının bir rüzgârla ayrıldığını beyan eder.

Anlam: Ebu Salih ve Mücahid' e göre gökler ve yer kendi aralarında ayrı ayrı bitişik idi.

Anlam: İbn Abbas ve Hasan-ı Basrî ile çoğunluğunun görüşünde gök ve yer aynı düzeyde ve katılıkta idi. Gökler yağmurla, yer de ağaçlar ve nebatât ile ayrılmıştır. Râzî, (ö.606/1210) gökler kelimesinden anlaşılmanın göğün herbir yeri olduğu için “gökler” ifadesinin kullanıldığını beyan etmiştir.

Anlam: Ebû Müslim el-İsfehani'ye dayandırarak “فتق /fetk” kelimesinin yaratıp ortaya koyma olarak addeder.Yaratmadan evvel “رتق /ratk” varetme olarak “فتق /fetk” kelimesinin kullanıldığını ifade etmiştir.

Râzî, (ö.606/1210) tüm bu sıraladıklarını bir sonuca bağlamıştır; Ona göre yoklukta birbirinden ayrılan ve birbirine zıt olan maddeler yoktur. Hepsi birbiri içinde benzer tekbir şeydir. Varlık oluşumunda bunlar birbiri içinde seçilmiş ve birbirinden ayrılmıştır. “رتق /ratk” ve “فتق /fetk” mecâzi olarak kullanılmıştır. (Râzî, XVI, 126-128)

İmam Kurtûbî (ö. 671/1273), Ebu İshâk'a dayandırdığı görüşüne göre âyette geçen “كائناً” ifadesi tesniyedir ve bunun sebebi, her ikisinin ayrı ayrı tekbir gök ve tekbir yer olmasıdır. Yani “رتق ve فتق” bitişik ve ayrık” kelimelerinin lafzi olarak tekildir. “Her ikisi bitik ve yapışık bir durumda idi ” kalıbında tesniye ikil kullanım olmaması da masdar oluşundandır ve verilecek

anlamın ise “*İkisi de birleşik ve yapışık idi.*” şeklinde olduğunu belirtmiştir. Kurtubî, “رَتْقًا” kelimesindeki “te” harfini fethalı okunması ile “الرتق/er-Ratq” ifadesinin “*sed ve kapalı*” anlamına geldiğini ifade etmiştir. Ebü’l-Fidâ İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr (ö. 774/1373)’e dayandırdığı rivâyetle ise yerler ve gökler bitişik iken Allah onların arasını “*hava*” ile ayırdı. Her birini yedi katlı gökler olarak var etti, gökten yağmur yağdırdı ve yerden bitkileri bitirdi. Karanlığın aydınlıktan önce olmasının alametinin de yer ve göğün arasında karanlıktan başka bir şey olmadığını gecenin gündüzden evvel yaratılmasına bağlamıştır. (Kurtubî, XI, 480)

Ebu’l-Berekât Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmed en-Nesefî, (ö. 710/1310) “Mekkî’nin görüşüne dayandırarak فتق kelimesinin “*iki şey arasını ayırmak*”, رَتْقًا kelimesinin ise iki şeyin birbirine bitişmesi ve وَأَلَمَّ” ifadesinin de “ير ألم” şeklinde olduğunu belirtmiştir. Ona bu yüzden كُنْ ifadesi kullanılmamıştır ve رَتْقًا mef’ul konumundadır. Nesefî, (ö. 710/1310) görme fiilini “*ilim*” olarak yorumlamıştır. Te’viline göre gök ve yer önceleri bitişik iken Allah onların arasını “*hava*” ile ayırdı ve gökleri tek tabaka iken yedi kat, yerleri de tek tabaka iken yedi kat olarak ayırdığını ifade etmiştir. (en-Nesefî, VII, 116)

Son devir İslâm âlimlerinden Elmalılı Muhammed Hamdi’ye (ö. 1942) göre, yerler ve göklerin ikisi bitişik idi. “*deliksiz*” idi. O ele alınan âyetle ilgili beş görüş belirtmiştir. Birinci görüşüne göre, o ikisi deliksizdi, yukarıda yağmur yağmıyor ve yerden bitki bitmiyordu. İkinci görüşüne göre, yer tek parça düz bir yerd, dağlar, ovalar ve bunun gibi hiçbir çıkıntı yoktu. Gökyüzünde de gök cisimleri yoktu ve onlar da tek bir tip idi. Üçüncü görüşüne göre, yer, göklerdeki cisimlerle bitişik idi tümü tek bir parçaydı ve gökteki maddeler, kütleler de hepsi birbirine benziyordu ve bir çeşitlilik yoktu. Dördüncü görüşüne göre, tüm bunların hiçbiri başlangıçta yoktu ve o ikisi dış özellikte tek tip bir şey iken bir şeyden çok şey oldu. Evveliyatı duman iken farklı kütlelerde çeşitli varlıklar oldu. Beşinci görüşüne göre ise yer, göklerden ayrılınca yağmur yağdı ve bitkiler var oldu. Elmalı yorumunda devamla, âyette geçen رتق ve فتق kelimeleri için onların sözlükte iki şeyin birbirine “*eklenmesi, kaynaşması*” ve “*koparmak, ayırmak*” anlamını verip bu iki kelime ile ilgili de şu üç manayı vermiştir.

Manâ: “İbn Abbas ve İbn Ömer riv âyetlerinde, sema, “ratk” haline ve yer “ratk” halinde olup, gökten yağmur yağmıyor, yerden ot bitmiyordu. Allah her ikisini “fatk” etti yağmur yağdı ve otlar bitti. Bu anlamda âyetteki göme eylemi gerçek anlamındadır. Ama fatk ve ratk mecâz anlamdadır.” der.

Manâ: “İbn Abbas, Kat’ade, İkrime ve İbn Cübeyr’e dayandırdığı riv âyette, yerlerin ve göklerin her ikisi birbirine bitişikti. Allah onların arasını ayırdı. Bu anlam “İlk Madde Teorisi” fikrine ve dünyanın güneşten koptuğu fikrine de münasıptir Bu anlamda “ratk ve fatk” kelimeleri hakikat ve görme eylemi ise ilmi olarak yorumlanır.” der.

Manâ: “Ratk yoklukta ortaklık, fatk yaratmak ve farklı kılmak anlamında olmaktadır. Bu da birtakım müfessirlerin dir âyeten anladıkları manâdır. Bunda görme ilmi, ratk ve fatk mecâzidir. “Tüm bu üç manâda sahihtir.” der. (Yazır, V, 448-449)

Said nûrsî, (ö. 1960) “كَانَتَا رَتْكَا/Kânetâ ratkan...” terkinin, göğün ve yerin bir maddeden yaratıldığı, daha sonra birbirinden ayrıldığı anlamına geldiğini söylemiştir. Ona göre Allah, cevheri yaratmıştır ve bu maddenin bir bölümünü buhar halinde, diğer bir bölümünü de sıvı şeklinde yaratmış. Buhar olan kısımdan yedi katlı gök ve içine de yıldızlar eklenerek var edilmiştir. Sıvı olan kısım ise, yoğunlaşarak bir köpük halini almıştır yer ve yedi kat yer de bu maddenin halinden yaratılmıştır. Daha sonra her bir yer için şeffaf bir görünüme sahip olan hava (atmosfer) yaratılmıştır. Kendi zamanındaki fencilerin bilgisine dayanarak güneş sisteminin ve ona bağlı olan yıldızların bir cevherden bir buhar halini aldığını beyan etmiştir. Buhardan da akıcı bir ateş hâsıl olmuştur. Bu evreden sonra madde soğuk olma durumu ile katılmıştır. Katılan madde şiddetli hareketler sonucunda kendisinden büyük kütleli parçalar fırlatmıştır akabinde kopan parçalar birer gezegen ve dünya olarak oluşmuştur. Bediüzzaman, “كَانَتَا رَتْكَا/Kânetâ ratkan...” bu ifade ile Güneş sistemi ve yer Allah’ın kudret elinde “esîr maddesinde oluşmuş bir hamur imiş” ve bu esir maddesinin de akıcı kıvamı ile varlıklara nüfuz eden bir madde olduğunu belirtir. (İşarâtü'l-İcâz, s. 237)

Bir diğ er son devir İslâm âlimi olan Mahmut Hicazi'ye göre bu âyette “*Nebula Teorisi*” söz konusudur. Tüm evrenin önceden tek parça iken boşlukta fazla dönmesinden dolayı parçalara ayrıldığını beyan eder ve kâinattaki tüm tertip ve nizamın “*Kütle Çekim*” sebebiyle varolduğunu belirtir. (Hicazi, IV, 7)

Haluk nûrbâki, (ö. 1997) konuya bilimsel olarak daha derinbir şekilde temas etmiştir. “*فتق ve رتق* /bitişik ve ayrık” kelimesinin geçtiği âyeti ele almamakla beraber tek bir parçadan yaratılma olayını Büyük Patlama'ya (Big Bang) işaret ederek, on beş milyar yıl öncesinde aniden bir noktanın patlaması ile enerji, zaman ve manyetik durumun olu tuğ una dikkati çekmiştir. Bu noktayı Ak nokta ya da Kozmik Yumurta olarak tanımlamıştır. nûrbâki, Ak noktanın genişleyerek kâniatın oluştuğ unu ve bununla birlikte nötron, proton, pozitron ve elektronlar var edildiğini ifade etmiştir. Ayrıca bu parçacıkların günümüze kadar görevlerini tamamlayana kadar enerji dalgasından korunmuş olduklarını da dile getirmiştir. (nûrbaki, s. 99-102) Süleyman Ateş, Mahmut Hicazî ile aynı paralelde görüş sergilemiştir. Ona göre de *رتق* “*ratk*” “*birbirine yapışık olma*” ve *فتق* “*fetk*” “*yarmak ve birbirinden ayrılma*” demektir. Bu âyette yer ve göğ ün yapışık bir halde bulunan yer ve göklerin birbirinden ayrıldığını beyan eder. Devrin bilimsel gelişmelerini göz önüne alarak, tüm gezegenlerin gaz halinde olan bir kütle den kopma sonucunda samanyolu galaksisi, gök adaları ve güneş sistemlerinin oluştuğ unu belirtir. Dünya ve diğ er bilindik gezegenler Güneş'in merkezinden koparak meydana gelmiştir. Dolayısıyla hepsi Güneş için birer uydu haline gelmiştir. (Ateş, V, 501-502)

Celâl Yeniçeri, âyeti hem geçiş müfessirlerden hem de bilim dünyasından almış oldu ğ u bilgilerle açıklıyor. Buna göre yer ve gök tek bir kütle den yaratılmıştır ve birbiri içinden yarılarak ortaya çıkmıştır. Yeniçeri, Râzî'nin bu âyetin yorumunu daha bir gerçekçi olarak yorumlar. O da, *رتق* /*ratk* ve *فتق* /*fetk* kelimelerinin mecâz olduğunu kabul etmiştir. Yeniçeri, yer ve göğ ün hava /rüzgâr ile ayrılmasını onların arasındaki boşluklarda hava oldu ğ u düşüncesini öne sürer. Yani tek bir kütle halinde olan yer ve göğ ün içindeki “*faal*” durumda olan havanın yeğ in kuvveti ile bir patlamanın olduğunu belirtirken, diğ er taraftan da kütle içindeki gaz taneciklerinin hareket hallerine dikkati çeker. Yeniçeri, *فتق* /*fetk* fiilini irdelerken yarılma olayının nasıl olduğ unun üzerinde durarak ona verilecek anlamın bir “patlama ve

bölme” olarak algılanabileceğini savu nûr. Bunu da birbiri içinde “*bitişik ve kaynaşmış*” bir biçimde olan varlıkların ancak bir patlama ile ana kütlede çok fazla bir mesafeye uzaklaşabileceği düşüncesine dayandırır ve bu fikrini de “*Büyük Bölünme*” ismi ile nitelendirir. Ona göre bir patlamanın olabilmesi için kütlede belirgin bir yoğunluğa sahip olması gerekir. Aksi halde patlayan parçaların birbirinden bağımsız bir şekilde uzayın derinliğine gitmesi söz konusudur. Bu yüzden *فتق/fetk* kelimesine “*birbirine kaynaşmış*” anlamını “*belirli bir yoğunluk*” olarak kazandırıyor. (Yeniçeri, 2020)

Bilim dünyasında örneklem âyete dâhil olan konulara bakıldığında;

Nebula Teorisi: Bir diğer adı Kant-Laplace Teorisi, bu teoriye göre güneş sisteminin kökeni bulutsu bir yapıdaydı. Bulutsu yapının yerçekimi altında yavaş yavaş öncelikle halkalar oluşturmuştur daha sonra gezegenlerle birleştirilmiştir. Dünyada bu gezegenlerden biridir. (Britannica, 2020)

Esir: Uzay boşluğunu dolduran ve tüm gök cisimlerini oluşturan, elektromanyetik dalgaların ve ışığın hareket kabiliyetini sağladığı varsayılan “saydam ve esnek ”maddedir. (Kaya, 2020)

Big Bang(Büyük Patlama): Bu teorinin temel özelliği son derece yüksek sıcaklık ve yoğunluk durumundan ortaya çıkmasıdır. 13.8 milyar yıl önce meydana gelmiştir. Bu teori, 1920’lerde Rus matematikçi Aleksandr Friedman ve Belçikalı gök bilimci Georges Lemaitre tarafından önerilmiştir. Daha sonra Amerikalı fizikçi George Gamow tarafından geliştirilmiştir. (Gregersen, 2020)

Taşkın Tuna’ya göre bu teoride, kâinatın oluşumu tek bir noktadan $t=0$ zaman anında ve saniyeler içinde bir titreşim hareketiyle başlamıştır bu arada zaman $t=10^{-43}$ saniyedir. Bu zaman aralığına Planck dönemi denir. Titreşimler bölünmesi imkânsız çok küçük bir uzunluğa (uzunluk= 10^{-33} cm) dönüşmüştür. Bu uzunluk içerisinde günümüzdeki tüm evreni barındırmıştır. Bu uzunluğa Planck uzunluğu denir. Büyük Patlama olmazdan önce cm^3 başına

düşen gram ise 10^{96} gr/cm³'tür. Bu değer maddenin yoğunluğunu gösterir. Bu yoğunluğa da Planck yoğunluğu adı verilmiştir. Bu esnadaki sıcaklık ise $t= 10^{32}$ derecedir. Evrenin bu döneminde sırayla

$t=0$ - $t=10^{-43}$ Arasında maddede yerçekimi kuvveti sözkonusudur.

$t=10^{-43}$ - $t=10^{-35}$ Arasında güçlü kuvvet vardır.

$t=10^{-27}$ - $t=10^{-15}$ Arasında zayıf etkileşim vardır.

$t=10^{-15}$ - $t=10^{-6}$ Arasında elektromanyetik kuvvet vardır.

Bu dört temel kuvvet birbirinden bir patlama ile ayrılmıştır. Büyük Birleşme Teorisine (Grand Unification Theory) ile bu dört kuvvet 11 boyut içerisinde hapsolmuş durumdaydı. Genel kabule göre buna sonradan M (Membran= Zar) teorisi adı verilmiştir. Büyük Patlama ile madde, enerji ve zaman meydana gelmiştir. Evren oluşuktan sonra iki kuvvetin etkisinde genişlemesini sürdürmektedir. Bunlardan biri tüm varlıkları birbirine doğru çeken Newton Çekim Yasasıdır diğeri varlıkların içe çökmesini engelleyen Evrenin genişlemesini sağlayan İç Enerji Yasasıdır. Bu iki kuvvet şu anda birbirine eşit durumdadır. (Tuna, s. 72-92)

Ahmet Yüksel Özemre, Büyük Patlama olayında Evrenin sürekli genişleyeceğine göre onun her anında hesaplanacak olan fizik yasalarının (formüllerinin) değişmeyeceğinin bir garantisinin olmayacağını belirtir. (Kozmoljiye Giriş, s. 128) Buna göre bilimde de yeni anlamların çıkarılacağı bir gerçektir.

İkinci Örnekleme Nûr 35. âyette Geçen Mecâzî İfadeler

اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ كَمِشْكُوتٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

Anlamı:

“Allah Teâlâ, göklerin ve yerin nûrudur. Nûrunun meseli, içinde latif bir çırağ bulunan bir mişkât gibidir. O çırağ ise bir kandil içindedir. O kandil ise sanki, bir incimsi yıldızdır, şarkı ve garbı olmayan mübarek bir zeytin ağacından tutuşturulmaktadır. Onun yağı bir haldeki, kendisine ateş dokunmasa bile hemen hemen ziya vercektir. Nûr üstüne nûrdur. Ve Allah-nûruna dilediğini kavuşturur. Ve Allah Teâlâ nâsa misaller irâd eder ve Allah Teâlâ herşeyi hakkıyla bilicidir.”

Nûr kelimesi ile ilgili Hadis-i Şerif

- حَدَّثَنِي عَنْ مَالِكٍ أَنَّهُ بَلَغَهُ " أَنَّ لُقْمَانَ الْحَكِيمِ أَوْصَى ابْنَهُ فَقَالَ: يَا بُنَيَّ جَالِسِ الْعُلَمَاءِ، وَرَاجِمُهُمْ بِرُكْبَتَيْكَ، فَإِنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْقُلُوبَ بِنُورِ الْحِكْمَةِ، كَمَا يُحْيِي اللَّهُ الْأَرْضَ الْمَيِّتَةَ بِوَابِلِ السَّمَاءِ

Mâlik (r.a)’e gelen rivâyete göre , Lokman Hekim, oğluna vasiyet ederek şunları söylemiştir. “ Ey oğlum âlimlerle otur, onların dizlerinin dibinden ayrılma; çünkü Allah yeryüzünü gökteki yağmurlarla dirilttiği gibi kalpleri de hikmet nûruyla diriltir.” (Bu hadis sadece İmam Mâlik’in Muvatta’sında geçmektedir) (Mâlik, Kitâbü’l-İlim, Bab no: 1, II, s,1002)

Bu hadisteki nûr kelimesi de kalbe inen hikmet olarak tanımlanmıştır. Âyetteki anlamıyla bir paralellik arz etmektedir.

Âyetin i’râbî analizi; (نُورُ اللَّهِ) Mübteda ve haber ve müste’nife cümlesi. مَاضِيَةٌ Muzafun ileyih, وَالْأَرْضُ Makabli üzere matuftur. مَثَلٌ , Mübteda, نُورُهُ , Muzafun ileyih ve haharfî muzafun ileyhtir. كَيْفِيَّةٌ , Müteallik Haber-i Mahzûf ile müfesserat cümlesi, فِيهَا , Müteallik haber-i mukaddem ile الْمِصْبَاحُ , Mübteda, رُجَاغَةٌ فِي , Müteallikan haber-i mahzûf ile ve cümlei müste’nife,

الرُّجَابَةُ, Mübteda ve Zücade kelimesinin sıfat cümlesidir. كَوَّكَبُ, Onun ismi oldu كَاتَّهَا, Haberi keenne haberu'l mübteda cümlesi, دُرَى, كَوَّكَبُ, 'in sıfatı , يُوقَدُ, كَوَّكَبُ, 'in ikinci sıfatı, müstetir cümle, naib-i fail, meçhul için mebni muzaridir. شَجَرَةٍ, مُبَارَكَةٍ, شَجَرَةٍ مِنْ, يُوقَدُ, ya müteallikandır. شَجَرَةٍ, مُبَارَكَةٍ, nin sıfatıdır. شَجَرَةٍ, زَيْتُونَةٍ, 'den bedeldir. لَا, Zaid harf, شَرْقِيَّةٍ, شَجَرَةٍ, nin ikinci sıfatıdır. وَلَا, غَرْبِيَّةٍ, Geçen üzerine matuftur. يَكَادُ, Nakıs muzari fiil, زَيْتُونَةٍ, 'nün ismi ve ha harfi de muzafun ileyhtir. يُضِيءُ, Zahir zamme ile merfu muzari ve müstetir fail ve يَكَادُ, 'nün haber cümlesi. وَوُ, vav-ı haliye وَوُ ise şart harfidir. Gayrı cazim, تَمَسَّسَهُ لَمْ, لَمْ harfi cazimdir. Bu harf ile muzari meczumdur. "Ha" harfi onun mukaddem mefuludur. نَارِ Hal cümlesi ve onun faili muahhardır. نُورٌ Mübteda Haber-i mahzup ile öncesi için cümle-i müekked ile müteallikandır. اللَّهُ يَهْدِي Cümle-i müste'nife, lafza-i Celâl faildir Ya harfi üzerine yüklemek için muzari merfu zamme ile takdir edildi. لِنُورِهِ, يَهْدِي ile müteallık ha harfi muzafun ileyhtir. مَنْ İsm-i Mevsul mahallen mefulu bih nasb ile يَضْرِبُ اللَّهُ Muzari merfu onun faili müstetir ve sıla cümlesi يَضْرِبُ اللَّهُ Lafza-i Celâl muzari merfu faildir ve cümle-i matuftur. الْأَمْثَالَ Mefulu bihe mansub, لِلنَّاسِ, وَيَضْرِبُ ile müteallıktır. وَاللَّهُ -isti'naf vavı ve lafza-i Celâle matuf بِكُلِّ عَالِمٍ ile müteallık, شَيْءٍ Muzafun ileyh, عَلِيمٍ Haberi ve müste'nife cümlesi Onların mahalli yoktur. (İ'rabü'l-Kur'ani'l-Kerim, VIII, s. 352-353)

Sözlük anlamda, "نُورٌ" kelimesinin aslı "ن و ن" harflerinden oluşmuştur. Aydınlatma, dalga şeklinde olup sabitliği yetersizdir. Ondan ateş ve nûr olur. Bundan dolayı ışıklı aydınlık yol diye isimlendirilir. Bu madde, hızlı ,seri ve dalga biçimindedir. (İbn Fâris, V, 368) نُورٌ kelimesi, nun harfinin zamme ile ve "vav" harfinin uzatması ile ziyâ anlamındadır. "مشكاة" kelimesi "mim" harfinin kesralı ve "şin" harfinin cezimli oluşuyla menfezi olmayan bir penceredir. İçinde ışık yakmak için kullanımlık olan penceredir. "كوكب" kelimesi, "kef" harflerinin fethasıyla yıldız anlamındadır. "دري" kelimesi, "dal" harfinin zammesiyle "كوكب" /kevebin vasfını alır. Bu kelime sonunda kırık hemze bulundurur. Kılıcın parıldamasına da "durriyyu's-seyf" denir. (Vankulu, 2019) Başka bir tanımda ise, "نُورٌ", "nun" harfinin zammesi ile aydınlık şûle, ışık ve ziyâ anlamında olup, karanlık manâsına gelen zulmetin zıddıdır. Fars dilinde de rûşen anlamındadır çoğulu envâr ve nîrân olarak gelir. "مشكاة" kelimesi, misbâh vezninde olup, duvardaki dipsiz vasfında olan bir hücrede yakılan ışıktır. "كوكب" kelimesi, yıldız anlamındadır. "دري" kelimesi "dal" harfinin zamme ve "ra" ve "ya" nın şeddeli olmasıyla nûrlu

ve şeffaf ve beyaz olandır. Bazı yer de “dal” harfi kesralı da oku nûr. “Dirriy” şeklindedir. (Vankulu, 2019)

Bununla beraber نُور kelimesi, Allah’ın isimlerindedir. İbnü’l-Esîr’e göre bu nûr, körlerin görmesini sağlar ve azmışları doğru yola iletir. Nûr, görülmeyeni kendi nefsinde zahir kılar. Ebu Mansur’a göre de nûr Allah’ın sıfatıdır. Nûr Suresi’nde de Allah bu nûrle semavat ve arz ehline hid âyet eder. Bu nûr, müminin kalbindedir nûrun ziyası misbahdır. Nûr zulmetin zıddıdır. (İbn Manzur, [t.y])

Müslüman nahiv alimleri bu âyetle ilgili dilbilim disiplini içerisinde hemen hemen aynı yaklaşımda bulunmuşlardır.

Ferrâ, (ö. 207/822) “مشكاة/miškât” 1, menfez bulunmayan bir oyuk olarak nitelendirmiştir. Bu misalden mü’minin kalbi ve imanının anlaşıldığını beyan etmiştir. “زُجَاجَةٌ/ zücace” kelimesini kurra alimler cemaati, damme(ötreli) üzerine okurlar. “زُجَاجَةٌ زُجَاجَةٌ” bazen “ز” harfi fetha(üstünlü) ve kesra (esreli) üzerine okunmuştur. “كُوكِبٌ دُرِّيٌّ” kelimesinde kırık hemze hafz okunmuştur. İnci yıldızdan maksat beş yıldızdan biri, Müşteri, Zûhal, Utarit, Zühre ve Merih’tir. Ferra (ö. 207/822) “Asım kıraatinde “دُرِّيٌّ” dal harfi kesra ile oku nûr”. Ebu Bekir bin Ayyâş ise kıraatı “Asım’da dal ve hemze harfi zamme ile oku nûr” der. (Ferra, II, s. 252) Ebû Ubeyde ((ö. 209/824 [?]), “مَثَلٌ نُورُهُ كَمِشْكُوَّةٍ” ifadesi için “o, duvarda menfez bulunmayan bir kevedir(oyuktur)” ve “دُرِّيٌّ” kelimesi için de “hemzesiz(kırık hemze yok) olduğunda inci gibi ışık verir.” tanımlamalarını yaparak. “يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ” ifadesinin mecâzî oluşunu, doğuya ve batıya ait olmayışı güneşin kuşluk vaktinde ona doğu tarafından ve batı tarafından gölge olmamasından kaynaklı olmasına bağlamıştır. Buna göre o, ağaçların en hayırlısı olabilir. (Ubeyde, II, s. 66) Ahfeş (ö. 215/830 [?])’e göre, “مَثَلٌ نُورُهُ كَمِشْكُوَّةٍ” terkihi ile, Allah’ın beyanlarında bir kandil gibi Hak’tan bir aydınlatma ve açıklığa kavuşturma kastedilmiştir. Allah’a hiçbir benzetme olmaz. (Ahfeş, s. 457) İbn Kuteybe (ö.276/889) ise, bu misalle, mü’minin kalbi, imanı veya Kur’ândan bir nûr olabileceğini belirtmiştir. Allah, bu nûr

ile göklerde ve yerdekileri hid âyet eder. İbn Kuteybe, (ö.276/889) müfessirlerin yorumuna dayanarak da onun mü'minin kalbi olduğunu eserinde vurgulamıştır. Ona göre mişkât, menfezsiz oyuk. Lamba içindeki şey beyazlık ve parlaklığın yoğunluğundan incimsi bir yıldız gibi olduğunu ve onun yağının da doğuya ve batıya ait olmayan ve üzerine gölge düşmeyen bir ağaçtan tutuşturulduğunu ifade etmiştir. (İbn Kuteybe , s. 327)

Zeccâc'a (ö. 311/923) göre Allah, nûr sıfatıyla işlerini açık ,parlak ve net bir hikmetle, tedbir eder ve O, nûrunun misalini kalplerde temsil ettirmiştir onun aydınlığı ise gözler ile idrak edilemez. Onun nûru, işlerini belirli bir düzende hikmetle yapması anlamına gelmektedir. Zeccâc (ö. 311/923) devamla, bu nûrdan maksadın O'nun kelâmı olan Kur'ân-ı Kerîm, Nebî,(s.a.v) ve onun aldığı parlak ve açık olan vahiydir. Zeccâc, (ö. 311/923) “ كَمِشْكَوَةٌ / Kemişkât” kelimesinin Habeş dilinde, küçük pencere, oyuk, gedik ve bu kelimenin Arap kelamında penceresiz, delik, açık bir menfez olmayan, bilinen küçük ince deri tulum, manâlarına geldiğini eserinde ifade etmiştir. Buna göre, onda bir misbah vardır. Omisbah bir cam içindedir ve o nûr da o cam içindedir. Ateşin ziyası ondan daha parlaktır. Bir ağaç tır ki, gündüz vaktinde onu bir şey örtmez yani o hem doğunun hem de batınıdır. Yani ona sabah ve akşam güneşi isabet eder. Onun zeytini ve yağı daha güzel görünür. Zeccac(ö. 311/923), ayrıca bu ağacın dünyada olmadığını cennette bir ağaç olduğunu belirtmiştir. (Zeccac, IV, s. 43-44) Şerîf er-Radî'ye (ö. 406/1015) göre de “ نُورٌ ” kelimesinden amaç, açık ve net bir parlaklıkla kâinatta var olan yaratılan tkaüm varlıkların kanıtlarını, alametlerini göstererek onları doğru yola iletmektir tıpkı gece göyüzündeki ışık yayan yıldızların kılavuz olması gibi. Bir başka görüşünde nûrun ay ,güneş ve diğer gök cisimlerinin ortaya çıkmasıyla ışık saçmaları gibi yerler ve gökler aydınlandığını beyan etmiştir. Zeytin yağının sıfatının da bir mecâz ve istiare kullanılarak teşbihte mübalağa yapıldığını vurgulamıştır. (er-Radî, s. 204)

Müfessir Mukatil b. Süleyman (ö.150/767) el-Eşbah ve'n-Nezair adlı eserinde bu âyetteki nûr kelimesini “*hüda, hid âyet*” ve peygamberlik vazifesi olarak ifade etmiştir. (El-Eşbah Ve'n-Nezair , s. 404-405.) Ona göre, âyet, Peygamber Efendimiz(s.a.v) 'in sıfatlarından bahseder; “duvardaki boşluk” Peygamber Efendimiz(s.a.v)'in babası Abdullah'tır.“Cam” Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in bedenidir.“Kandil”, Peygamber Efendimiz(s.a.v)'in taşıdığı imandır.

“İçindeki parlak yıldız”, Peygamber Efendimiz(s.a.v)’in bu yıldız gibi nebiliği apaçıktır ve diğer nebilerin kitaplarında da açıkça belirtilmiştir.” Zeytin Ağacı” , Hazreti İbrahim’dir.(a.s). “ ne doğu ve ne batı” ifadesi onun Hristyanlar gibi doğu ve Yahudiler gibi batıya doğru namaz kılmayışıdır. “ onun yağı neredeyse ateş değmese bile aydınlık verir.” ifadesi İbrahim (a.s)’ın ilmidir. (Süleyman, Tefsiri Kebir, III, s. 158.)

Hicrî ikinci döneme gelindiğinde, Muhammed el-Gazzâlî et-Tûsî (ö.505/1111) “*Mişkâtül Envâr*” isimli eserinde bu âyeti içinde bulunduğu devri de dikkate alarak, iki bölüm halinde açıklamıştır. Birinci bölümde nûrun tanımını âvam, havs ve rasihûn mertebesinde açmıştır. Bu bölümde, insan duyularının, yetilerinin, hissi kısımlarını idrak etme ile bağlantılı olarak nûru önce gören göz, sonra akıl ve en sonunda da herşeyi nûru ile aydınlatan Allah’a dayandırmıştır. Nûr isminin Allah’tan başka bir varlığa canlı veya cansız olsun bu ismin verilmesinin mecâz olarak addedilmesini net olarak belirtmiştir. Gazzâlî, (ö.505/1111) ikinci bölümde ise ele aldığımız âyetteki tüm benzetmeleri açıklamaya çalışmıştır. “*Benzetilen, uzaktan yakından kendisine benzetilen ve onunla ilgilidir.*” sözü ile bu âyetteki teşbihleri tespit etmeye çalışmıştır. Mişkâtın melekût aleminin , görünen alemindeki misali olarak, ona sîraç ,aydınlatan denilmesi ile Peygamber Efendimiz’i (s.a.v.) kastetmiştir. İkinci kısma gelindiğinde insanoğlunun var olan duyularının ,hislerinin aklî aleme bir aracı olduğunu dile getirir. Bunu yaparken insan ruhlarının sahip olduğu hissi ve akli melekeler arasında derecelendirme yapmıştır.

“Mertebe (mişkât); Hassas ruh aslı hayvandır, sütteki çocuk

Mertebe (Zücade); Hayali ruh normal çocuk

Mertebe(Misbâh); His ve hayal dışında kalan aklî ruh hayvan ve çocuklarda yoktur.

Mertebe(Şecer); Fikrî ruhtur, Aklî ilimleri alır harmanlar ve ondan bilgiler çıkarır.

Mertebe(Zeytin Yağı); Kudsî Peygamberlik ruhudur. Üçüncü ve dördüncü mertebe bundan acizdir.” (Mişkâtü’l-Envâr, s. 25-59)

ez-Zemahşerî'ye (ö.538/1144) göre nûr, kullarını delaletten hid âyete ileten Allah'ın el-Hakk sıfatıdır. Gökler ve yerden amaç iki manâ vardır. Birincisi, nûrunun aydınlığının ne kadar geniş olduğunu belirtmek için bu kapsam belirtilmiştir. İkincisi ise yer ve göklerde ne kadar yarattıkları varsa bu nûr sayesinde ışıklandırıyor, aydınlığa kavuşuyor. (Keşşâf Tefsîri, IV, 754.) Kurtubi'ye göre (ö. 671/1273) âyette geçen “ nûr” kelimesi Araplarda gözün algıladığı ışıklar demektir. Mecâz anlamda aydınlık ve doğruluk olarak bilinir. Allah'a medhiye ve övmek amacıyla onun nûru vardır denilir. Her şey O'nun nûrundan hasıl olmuştur. Bu nûr sıfatının ancak kelam ilminde tanımlamsı yapılabilir. O da alimlerin bu âyette farklı görüşler sunduğunu belirtir. Bu temsilin Allah'ın varlığı ve yarattıkları üzerindeki hükümlerini ifade etmek içindir. Kurtubi,(ö. 671/1273) o nûrun misalinin mü'minin kalbindeki Allah'ın var ettiği kanıtlar olduğunu belirterek âyetteki kelimeleri açıklamıştır. “ el-miškât” ‘ duvarda penceresi olmayan küçük penceredir ve oyuğun küçük olması da ışığın toplama özelliği içindir. Mişkât su kırbası demektir ve “مفعال/mif”ale” veznededir. Fiteli olan kandilin gövdesidir ve şeffaf bir cisimdir. Kandil hem alev ki aydınlık verir hem de fitilin ismidir. “İncimsi yıldız” dan kasıt saflığı ve özünün mükemmel oluşudur. Dahhâk'a dayandırdığı riv âyette o, Zühre yıldızıdır. “ Zeytin Ağacı” benzetmesini meyveler arasında en mükemmel olanıdır ve menfaatlerini sıralar. (Kurtubî, XII, s. 401)

Râzî (ö.606/1210), bu âyette nûrun, aydan, güneş ve ateşten saçılan bir şeyin maddesel ortama düşmesi ve şeklini belirtmek için kullanılan bir ifade edilen bir terim olarak kullanır. Nûrun biçimi bir cisim şeklinde ise bu onun sonradan var olduğuna bir kanıttır. Eğer âraz ise bu durumda da yine sonradan bir var olma sözkonusudur. Ş âyet nûr bir cisim ise veya cisimde oluşmuş bir hâl ise bir “bölünme” durumu sergiler ve sonuçta da nûr'un “bir bütün olarak parçalanamaz olduğu” fikrini çürütür. Ona göre, bir madde kendisini oluşturan parçalara ayrılabiliriyorsa cismin kendisi bu parçalara muhtaçtır. Muhtaçlıkta kelâm ilminde mümkün yani sebeplerle meydana gelmiştir ve ilah olması imkânsızdır. (Mefâtihu'l-Gayb, XVII,78)

Nesefî 'ye (ö. 710/1310) göre “مَمْلُ نُورِهِ” ve “نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ” ifadelerinden maksat, “göklerin nûrunun sahibidir” nûrun yere ve göklere tanzim edilmesi nûrun aydınlığının vermiş olduğu genişliğine işaret edilmesi olarak görmüştür. Nesefî, âyette geçen misâlleri kıraat

yönünden bir inceleme yapmıştır. “زُجَاجَةٌ /zücâcetin” i , “zicâcetin” olarak okuduğu “دُرِّيُّ /dürriyyün” kelimesinde “dal” harfinin ötreli ve “ya” harfinin şeddeli olduğunu vurgulamıştır. Bunun sebebi “*aydınlatmanın ve berraklığının*” şiddetinden dolayı inciye benzetilmiştir. Amr ve Hz. Ali’ye dayandırdığı bilgiye göre “dal” harfi esreli ve “ya” harfi hemzedir. Buna göre anlam, “*Sanki o ışığı ile karanlığı savmaktadır.*” Hz.Ebu Bekir ve Hamza’ya göre “dal” dammeli ve “ya” harfi hemze dir. Böyle olunca da parlaklığı ile ilgili olarak müşteri ve Zühre yıldızından herhangi birine teşbih edilmiştir. “يُؤَكَّدُ /yûkadü” kelimesini Hamza, Ebubekir ve Ai’ye dayandırdığı kıraate göre “تُؤَكَّدُ /tûkîdü” şeklinde olmalı. Böylelikle “*Camın lambası yakılır*” anlamı olacaktır. Şami, Nafi ve Hafsa’ya göre “yûkadü” ve Basri ve Mekkiye göre “tüvekkidü” şeklindedir. “*Yani lamba yakılır.*” Neseî, (ö. 710/1310) zeytin ağacının , ne doğuya ve ne de batıya ait olmadığı sözünden Şam beldesini kastedmiştir. Zeytinin en iyi yetişen yerin Şam olduğunu belirtir. âyette geçen oyuk ve camın birbirini doğruladığını beyan ederek ışığın cam fanus içerisinde bir duvarda oyuk içinde olduğunda ışığın toplanarak daha yoğun olarak yayılmasına sebep olur. O da nûrdan maksat mü’minin kalbi ve Allah’ın hid âyeti olarak manâ verir. (en-Neseî, VII, s. 339-340)

Bediüzzaman (ö.1960) bu âyete “*Cifir İlmi*” ile yorum getirmiştir. Âyetin Risâle-i nûr eseri, Elektirk ve kendisinn bu eseri yazacağına işaret ettiğini söylemiştir. Bunları tespit ederken, âyetteki kelimelerin harf karşılığından cifirle(ebcedle) hesaplayarak elektriğin 1280’li yıl rûmî takvimdeki yıldır ve miladi 1865 yılına tekabül ettiğini öne sürmüştür. Kendisinin ve Risâle-i Nûr’un bu âyetin bir işareti olduğunu da Hz. Ali’nin eseri olan “*Kasîde-i Celcelûtiye*” deki beyitlerde geçen nûr kelimesine dayandırmıştır. Ayrıca âyette geçen “mübarek ağaç” terkibinden Kur’ân-ı Kerîm’in anlaşıldığı ve Risâle-i nûr’un da Kur’ân’dan varolduğunu ifade etmiştir. (Sikke-i Tasdîki Gaybî, s. 65-68)

Celâl Yıldırım, bu âyeti Kur’ân-ı Kerîm’deki anlamlarını ele alarak yorumlamıştır. Nûr; iman bilme, bilgi aydınlık, cehalet ve sapkınlık ise karanlıktır. Nûr,Vahiy ve Kur’ân’dır, ilahî emirler, öğütler, evreni nûrlandıran Güneş, İslâm dini, Allah’ın ilmi ve kudreti ve zeytin yağı, ahiretteki ilahi kudreti, kalb ve vicdan diriliği, Ay, hid âyet ve ahirette mü’minlere tecelli olunacak olanları aydınlatan anlamlarına gelir. Temsili ise şöyle açıklar; “*Kâinat bir iç*

penceredir. Ondaki kandil, Allah'ın rahmetini ve kudretini tecelli ettiği yerdir. Bu kandil şeffaf cama benzetilen Kur'an içindedir. Kur'an etrafına yaydığı ve parlak ışıkla dikkatleri üzerine çeker ve incimsi yıldız gibidir. Ne doğuya ve ne de batıya ait olmaması ise mü'minin sadece akli ve kalbini onunla düzelttiği ve kafirin ise ona inkârından dolayı kalbi ile onun arasında bir set vardır ." Yıldırım, zeyin ağacına ise bir yorum getirmemiştir. (İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri, VII, s. 4223-4226) Celâl Yeniçeri, bilimsel bir çizgide bu âyete yorum getirmiştir. Ona göre, nûrdan maksat aydınlığın menbaıdır. Bu ışık tüm kainat ve içindeki canlıların hayatı veya cansız varlıklar için önem arzeder. Bu âyette teşbihler yapılmıştır. Doğu ve batı kelimelerinden maksat yerkürenin hepsidi. Dolayısı ile Doğuya ve batıya ait olmayın ağaç dünyada değildir. Anlatılmak istenen bir durumun araştırılması istendiğini ifade etmiştir. Yeniçeri, Allah'ın nûr vasfını Fâtır suresi ile arasında bir alanın olabileceği fikrini ileri sürmüştür. Düşüncesini rakamsal olarak 35. sure olan Fâtır sûresine dayandırmıştır. Ona göre, Fâtır demek, ilk yaratılış anlamında olup yaratılışında "bölünerek çeşitlenerek" tüm evrenin ve içindekilerin varolması demektir. Bunun için de gereken bir kuvvet ve eylem olmalı. nûr da gerekli olan güç ve enerji olmalıdır. Enerji, nûr olmasa bile bir görünümü veya bir boyutu olabilir. Yeniçeri, bu farklılığa dikkat çekerek meleklerle cinler arasındaki yaratılış farklılığını da öne sürüyor. Ayrıca Allah'ın doğru yola iletmesi de kişinin kendi iç dünyasını Allah'ın nûruyla aydınlanmasıyla mümkündür. (Yeniçeri, 2020) Mahmut Hicazi ise, bu âyetteki "nûr" kelimesinin anlamının, alimler tarafından bir çok nedenlerden dolayı genişletildiğini eserinde belirtmiştir. Allah, tüm kainatın işlerini belirli düzende nûr sıfatıyla tertip eder. O yüzden Allah yerlerin ve göklerin nûrudur. Bu nûr, bir oyuktur ki içinde lambalar vardır. O lambaları şeffaf bir fanus kaplar, o nûr bu lambanın içinde incimsi yıldız gibi parlar. Bu ışık yoğun olduğu için nûrlarını ve aydınlıklarını birbirine sirâyet ettirirler. Yakıtları doğuya ve batıya ait olmayan bir zeytin ağacından alırlar. Ağacın gelişimi için güneşin ışığı ve açık hava şarttır. Bu misalden maksat İslâm ve onun yasalarıdır ve Allah'ın hid âyetidir. (Furkan Tefsiri, s. IV, 264-265.) Süleyman Ateş de ele aldığımız âyet ile ilgili bir anlam çeşitliliğine dikkati çekmiştir. Anlam çeşitliliğini zamanâ bağlarken, eserinde geçmiş alimlerin görüşlerine de yer vermiştir. Süleyman Ateş Hoca, nûru aydınlığı ile zulmeti dağıtan, hakikati ortaya çıkaran olarak vasıflandırmıştır. Nûr Sûresi 34. âyetiyle bir bağlantı kurarak, Kur'an'ın Allah tarafından bizzat izah edildiğini ve bu

sayede insanlara hidâyet ettiğini, 34. ve 35. âyetlerin birlikte ele alınmasını tavsiye etmiştir. Ona göre nûr, bir ışıktan ibarettir “*Esîr maddesi hareket kabiliyeti olan bir maddedir. Biz bu madde ile duyulara nüfuz ederek bize ses, ışık ve görüntü gibi algılamalar enerji aktarımları ile gerçekleşiyor ve enerji ve Esîr maddesi olmazsa bizim varlıkları algılama yeteneğimizin eksik kalacağını*” ifade eder. Tüm bu görüşlerini Eflâtun’un düşüncesine adayandırmıştır.Yani görünen alemin bir örnek alem olduğu ve “ideler” alemi olarak tanımlandığı şu zamanda ise “Esîr Âlemi” olarak bilindiğini ve Hakikat aleminin de bunların perde arkasında oluşunu öne sürmüştür. Bunları gösteren nûr da Allah’ın nûrudur. (Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsîri,VI, s. 193)

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Birinci Örneklem Enbiyâ Sûresi 30. Âyet Değerlendirme

Enbiyâ 30.âyetin i’râbına bakıldığında muzari fiil ile başlamış ve muzâri fiil ile bitmiştir. Muzârî fiilin üç zaman çeşidi vardır. Geniş zaman, şimdiki zaman ve gelecek zaman. âyetin başındaki “*أَوَلَمْ* /görmezler mi?, görmüyorlar mı? ve görmeyecekler mi?” manâlarıyla beraber,Nesefî ve Elmalı’nın tespitleriyle “bilmezler mi?, bilmiyorlar mı” ve “bilmeyecekler mi?” şeklinde olmuştur. O zaman âyetin sonundaki “hâla iman etmezler mi?, hâla iman etmiyorlar mı? ve hâla iman etmeyecekler mi?” olarak da düşünülebilir. Buradan anlaşılan o dur ki, bu âyet hali hazırdakine muhatab olduğu gibi gelecekteki ve zamanın genelinde de insanlara muhatab oluyor. Bu durum ,çalışmada geçen mecâz anlamlı kelimedede devirle beraber paralellik arz ederek bir manâ genişlemesinin olabilme ihtimalini kuvvetlendirebilir. Yapılan tahlil, mecâzi olan “*رَتَقْنَا فَفَتَقْنَاهُمَا*” kelimeler üzerinde biraz daha özele indirgenğinde î’râbi olarak bu iki kelimenin nâkıs mazi fiil üzere haber ve *أَنَّ* nin haberi olarak geldiği görülmektedir. Normal fiillerin merfu’ mamulleri vardır fakat nâkıs fiillerin böyle bir özelliği yoktur. İsim cümlesinin başına gelirler (mübteda ve haber). Anlamlarını yükledikleri hükümleri haberlerine verirler yani sonrasında gelen/oluşturdukları, iz bıraktıkları eserler vardır. Bu

durumda var ettikleri şey onda bir hâl olmuştur. Mübtedayı ref ederken haberini ise nasbeder. Bununla beraber yapılan işin tam olmadığını da bildirir. Kimi anlamlarında zaman, süreklilik, devamlı olma gibi kavramları da barındırır ve bu nakıs fiil üzerine zikrolunmuş bir sıfat yükler. Bu sıfat sabit değildir. İllaki “Kâne” nin haberine ihtiyaç duyar. Sıfat ve isim tam olarak, sabit olan tam fiillerir. (El- Fevâidü -Ziyaiyye Kafiye Şerhi, Molla Cami tercümesi, s. 470-471) Burada **كَانَتْ رَتْقًا** nakıs ve ona bağlı olan bir mecâzi anlam taşıyan bir terkipten oluşmuş ve üzerine yüklenildiği sıfatı kendisine vaz’ edilmiş sabit olmayan bir manâyı telkin ediyorsa bu iki kelime üzerine alacağı değişkenlik ya da zaman içindeki anlam transferine/transferlerine bağlı kalacaktır. Zaten Zemahşerî ve Ebû Ubeyde de bu ifadenin sıfat olduğunu belirtir. Eğer tam fiil ile olmuş olsaydı, yapılan hüküm/manâ değiştirilemez olacaktı. Böylelikle kelime mecâz değil hakikat olacaktı. Elmalılı, vermiş oluşu yorumlarından birinde bu iki kelimenin mecâz olmakla beraber hakikat olabileceğini ve bunların sahih olduğunu belirtmiştir. Öngörülen şudur ki ;kelime nâkıs fiil durumundan dolayı üzerine aldığı sıfatında bir değişkenlik gösterecektir.

Bir diğer analiz **فَفَتَقْنَا هُمَا** da yer alan “fe” harfi atıf harfidir. Faili ve mefulu fiili mazi ve **كَانَتْ** üzerine matuf cümlesi üzerinde yapılacak olursa, bir şeyin nispet edilme veya nisbet olunma durumudur. Kastedilen anlam matuf olan değil onun nispetidir (El- Fevâidü -Ziyaiyye Kafiye Şerhi, Molla Cami tercümesi, s. 261) ve “**فَفَتَقْنَا هُمَا**” kelimesi bir önceki mecâzi olan **كَانَتْ رَتْقًا** terkibine nispet edilmiştir ve bu da sabit olmayan bir sıfat kazanmıştır. Dolayısı ile dinamik bir anlam söz konusudur. **فَفَتَقْنَا هُمَا** mecâzi anlam taşıyan bir kelimedir. Bu da zamanın getirdiği anlamı alır. Atıf edatı olan “ف” harfi acelecilik anlamında hemen sonra, peşi sıra anlamlarını da taşır ki bu âyette hemen sonra olması bir kısa an zaman dahi söz konusu olmayıp araya herhangi başka bir olayın girmediğini veya ara bir oluşumun olmadığını belirtir. Eğer bu harfin yerine “vav” atıf harfi veya “ثم” olmuş olsaydı araya bir zaman anlık da olsa, bir müddet dilimi de olsa girerdi. Ayrıca “ف” edatı bir durumu tafsilatıyla anlatmaya da sebeptir ve oluşan bir durumun takip etme zorunluluğu vardır. (Fe Edatının Arap Dilindeki Fonksiyonu, s. 247-257) Hesaplanabilecek bir zaman söz konusu değildir. Buradan da yerlerin ve göklerin tek parça iken ayrılması birbiri ardınca izleyen süreçlerden oluştuğunu gösterir.

Müfessir ve dilcilerin yorumlarında ilk olarak temel varlıklar olan toprak, hava, su ve ateş maddeleri göze çarpıyor. Yerlerin ve göklerin rüzgâr, hava, su buharı, yağmur ve bitkiler bunlarla birbirinden ayrıldığı belirtilmiştir. “Bitişik ve ayrılma” durumu iki farklı sınıf olan yer ve göklerin ayrı ayrı ya da her ikisinin birbirine bitişmiş halde iken ayrılarak ayrı ayrı tabakalar halinde oluşuklarını beyan etmişlerdir. Günümüze gelindiğinde özellikle son iki asra gelindiğinde, “bitişik ve ayrılma” durumun kâinatın tekbir maddeden oluştuğu fikrini karşımıza çıkarıyor. Bu konuda kelimenin en son aldığı manâ Celâl Yeniçeri ‘nin verdiği anlam “*kaynaşık ve birbiri içinden çıkarak “yarılma”*”dır ve bu bizce de doğru bir tespit. Gelişen son devirdeki bilimsel araştırmalarla ve son bir asırdaki bilimsel araştırmalar da bunu teyit eder. Son devir alimlerin tespit ettikleri kavramlar “İlk Madde Teorisi”, “Cevher”, “Esîr/Eter”, “Nebula Teorisi”, “Kütle Çekim”, “Ak Nokta”, “Big Bang” ve “Büyük Bölünme” şeklinde olmuştur. Tüm bu kavramlar birbirlerinin devamı olarak bilim hayatında gelişerek isim almışlardır. Bir tek Celâl Yeniçeri’nin getirdiği “Büyük Bölünme” tanımlaması şu anda bilimsel olarak “Büyük Patlama” teorisi ile isim olarak benzemese de birbirine denk duruma düşüyor.

Şunu da belirtmekte yarar vardır. Bu âyetin nüzûl sebebi tefsîr eserlerinde bulunamamıştır. Kanaatimizce belirli bir iniş sebebine dayandırılıyorsa, anlamı bir bakıma o devirdeki bilgilere bağlı kalacaktı. Halbuki bu âyet ilmî bir sıfat taşıyor ve ilimde sürekli bir evrilme vardır. Üzerinde çalışılan âyette geçen mecâzî kavramlardaki bu anlam değişikliği birbirinden bağımsız değil, aksine birbirinin devamında adetâ bir spiral gibi genişlemeyle manâda bir açılma gerçekleşmiş ve bu âyetin temel yorumundan/anlamından bir kopuş söz konusu olmamıştır.

İkinci Örneklem Nûr Sûresi 35. Âyet Değerlendirme

Âyetin i’râbına bakıldığına *الله نُورٌ* - Mübteda ve haber aynı zamanda müste’nife cümlesidir. Bu iki nahiv terimi gerek ve yeter koşulda birbirine bağlıdır. Birinin olması durumunda öbürü mutlaka gelir. Her ikisi de lafzi veya hükmi bir isim olabilir. İkincinin de âmili aynıdır. Mübteda ve haberin âmili başlangıçtır. İsim birşeye veya o isme dayandırılacağı

zaman için lafzi âmillerden soyutlanır. Basralı dilcilere göre, ibtida kavramı mübteda ve haberi ref eden âmildir. Diğer dilcilerin bir kısmına göre “*mübteda âmil ibtidadır. Haber de âmil ise mübtedadır. Diğer bir kısım haber ve mübtedanın birbirinin amili olduğunu bildirir.*” Mübtedanın temel özelliği, haberden öncelikli olmasıdır. Bu durumda mübteda “Zât” iken haber ise “sıfat” tır. Zâtın halini tefsir eder ve lafzen de önde olması gerekir. (El- Fevâidü - Ziyaiyye Kafiye Şerhi, Molla Cami tercümesi, s. 84; 87-88.) Bu gramer analiziden çıkarım şu olmuştur; Allah’ın bir sıfatı olan nûr kelimesi öncekinden bağımsız yeni bir açıklayıcı cümle olarak gelmiştir.Zahirî anlamda Allah’ın sıfatı ve esmasıdır. *والأرض، والسموات* Muzafun ileyh Makabli üzere matuftur. Bu iki mekân /yer ,Allah’ın nûr sıfatının çizdiği sınırlar içerisinde. *مئل* Mübtedadır. Burada ise bir tahsis söz konusudur. *نوره* -Muzafun ileyh ve “ha” harfi muzafun ileyhtir. Bu kelime *كَمْشُورَة* , Haber-i mahzuf ile müfesserat cümlesi ile mütealliktir ve hususi olup sıfatını almıştır. Haberini alması ile de insanları muhatap alan Allah, aslında “misal” kelimesi ile bunun ne? olduğunu bizden istiyor. Müfesserat cümlesi ile nûr’un nasıl bir şeye benzediğini beyan ediyor. Şu halde bizden bir sual var ise (gizli) her devirde bu sorunun sorulması da devirden devire değişen insan düşüncesinin buna verceği bir cevabı olacaktır. Peki bu cevap bir önceki devirde/zamanda verilen yanıt ile aynı mı? Dikkat edilirse soru aynı fakat hitap edilen insanlar, farklı mekân ve farklı zamanlarda yaşamışlardır ve yaşayacaklardır. Biz diyoruz ki bizi düşünmeye sevk eden bir âyettir. Bu âyetin iniş sebebine de tefsîr kaynaklarında rastlanmamıştır. Bu da gösteriyor ki tek bir olguya bağlı kalmaksızın içinde bulunduğu devre göre anlam kazanıyor. Kronolojik bir yorum tahliline gidildiğinde, bu âyetten ilk anlaşılan, Peygamber Efendimiz (s.a.v)’in manevi ruhaniyetidir. Daha sonra sırasıyla Allah, aydınlık, doğruluk, nûrun özelliği, akıl, göklerin nûru, elektrik, gök cisimleri ve en son enerji. Bu ifadeler on beş asırlık İslâm tarihinde yer alan yorumlardır. Yani devrin ilim penceresi Kur’ân’ın manâsını açıklamaya çalışıyor. Mahmut Hicazi, nûr kelimesinin anlam genişliğine uğradığını beyan ederken, Süleyman Ateş de bir anlam çeşitliliğine vurgu yapıyor. İkinci beş asırlık devir ile birincibeş asırlık devir manâlarına bakıldığında aklî ilimler ışığında anlam adeta bir yelpaze gibi açılıyor. Zaten Allah bu nûrdan maksat nedir? diye soruyor. Üçüncü devir uzay çağıdır ve evren üzerine araştırmalar özellikle ışığın dalga ve tanecik (kuantalı durum) durumlarının

ortaya çıkması üzerine yapılmıştır. Buna binaen nr kelimesinin evrenin yaratılışıyla ilgili olduğu Celâl Yeniçeri tarafından da ortaya konulmuştur.

Sonuç olarak, yapılan çalışmada örnek olarak alınan âyetlerde bir anlam genişlemesi gramer ve dil kaidelerine göre tespiti yapılmıştır. Farklı devirlerdeki müfessirler, kendi eserlerinde de ele alınan âyetlerin bir anlam genişlemesine maruz kaldığını belirtmişlerdir. Araştırmada rnekleme âyetlerdeki mecâz anlamlı kelimelerin, farklı devirlerdeki müfessirlerin zihinlerinde bir gösterge oluşturduğu gözlemlenmiştir. Bu çalışmada son dönemlerde Kur'ân-ı Kerîm'in aėlar öncesinde kaldığı veya bilimselliğe aykırı olup olmadığı ile ilgili sorulara cevap verebileceği ngrlmřtir.

Kaynakça

(tarih yok).

. / Ahmed Ubeyd De'as, A. M.-K. (2004/1425.). *İ'rabü'l-Kur'ani'l-Kerim* (Cilt 7). Dımaşk , Suriye: Dârü'n-Nemir ; Mektebetü'l-Farabi,.

/ Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe, ş. n.-S. (1973). *Te'vilu müşkili'l-Kur'ân* . Kahire: Dârü't-Türas.

Abdülkâhir el-Cürcânî, Ç. O. (2008). *Delâilü'l-İ'câz*. İstanbul: Litera Yayıncılık .

Aksan, D. (1998). *Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. Ankara, : Engin Yayınevi.

Ateş, S. (1991). *Yüce Kur'ân'nun Çağdaş Tefsîri*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat.

Bediüzzaman Said Nursi. (2004). *Sikke-i Tasdîki Gaybî*. İstanbul: Yeni Asya Neşriyat.

Böyük, Y. (2015). Fe Edatının Arap Dilindeki Fonksiyonu. *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* , 247-257.

Britannica, E. (2020, Mayıs 29). (<https://www.britannica.com/science/astronomy/Enlightenment#ref314031>). (<https://www.britannica.com/science/astronomy/Enlightenment#ref314031>) adresinden alındı

Câmi, A. (1999). *El- Fevâidü -Ziyaiyye Kafiye Şerhi, Molla Cami tercümesi*. İstanbul: Yasin Yayınevi.

Cürcânî, Seyyid Şerif;. (1986). *Tarifât, 651*. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle.

Çetiner, B. K. (1987). *Hadislerle Kur'ân-ı Kerîm Tefsîri*. İstanbul: Çağrı Yayınları.

- el-Cevherî, E. N. (2009). *Tâcü'l-lugati ve Sihahü'l-Arabiyyeti*. Kahire: Dârü'l-Hadis.
- el-Evsat, E.-H. S. (1990). *Meani'l-Kur'ân*. Kahire: Mektebetü'l-Hancı.
- el-Ferâhidi, H. b. (2003). *Kitabü'l-Ayn* (Cilt 3). Beyrût: Dârü'l-Kitâbü'l-İlmiyye.
- Enes, M. B. (1985). *Muvatta* (Cilt Dârü İhyâ-i et-Türâsi Arabiyy). (M. Abulbaki, Çev.) Beyrut, Lübnan.
- en-Nesefî, E.-B. H. (2003). *Nesefî Tersîri*. (Ş. Ş. Ömer Faruk Haznedaroğlu, Çev.) İstanbul: Ravza Yayınları.
- er-Radî, Ş. (2016). *Kur'an Mecâzları*. İstanbul: KURAMER.
- ez-Zemahşerî, E. K. (2016). *Keşşâf Tefsîri* (Cilt 4). (M. Sülün, Dü., & A. A. dğr., Çev.) İstanbul, Fatih, Türkiye: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- F.R. Palmer, Ç. R. (2001). *SEMANTİK-Yeni Bir Anlam Projesi*. Ankara : Kitâbiyât Yayınları.
- Ferra, E. Z.-D. (1983). *Meani'l-Kur'ân* (Cilt 2). Beyrût: Âlemü'l-Kütüb.
- Gazâli, İ. (1994). *Mişkâtü'l-Envâr*. (S. Ateş, Çev.) İstanbul: Bedir Yayınevi.
- Gregersen, E. (2020, Mayıs 29). *Big-bang model*. britannica.com: <https://www.britannica.com/science/big-bang-model> adresinden alındı
- Hammâd, E. N. (tarih yok).
- Hicazi, M. ([t.y]). *Furkan Tefsiri*. İstanbul: İlim Yayınları.
- İbn Fâris, A. b. (1970). *Mekayisu'l-Luğa* (Cilt 5). Kahire: Mustafa el-Babi el-Halebi.

İbn Manzur, E.-F. M.-E. ([t.y]). *Lisanü 'Arab*. Beyrût: Dâru Sadır.

Kaya, M. (2020, 05 29). *ESİR*. islamansiklopedisi.org.tr:
<https://islamansiklopedisi.org.tr/esir--felsefe> adresinden alındı

Kınar, K. (2008). *Anlambilimi ve Arap anlambilimi*. İstanbul: Ravza Yayınları.

Kurtubî, İ. (2003). *el-Câmiu li-Ahkâmi 'l-Kur'ân*. (M. B. Eryarsoy, Çev.) İstanbul: Buruc Yayınları.

Kuteybe, İ. ([t.y]). *Te'vilü'l-Müşkilü'l- Kur'an* . Beyrût : Dârü'l-Kütübü İlmiyye .

Nurbaki, H. (2011). *Evrendeki Mucize* . İstanbul: Damla Yayınevi.

Nursi, S. (2004). *İşarâtü'l-İ'câz*. İstanbul: Yeni Asya Neşriyat.

Özemre, A. Y. (1981). *Kozmoljiye Giriş*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Parlıyan, A. (2008). *Muvatta' Tercümesi* . İstanbul: Umut Matbaacılık; Konya Kitapçılık .

Râzî, F. (1989). *Mefâtihu'l-Gayb* (Cilt 16). (A. H. Ünalmiş, Dü., & S. Y. diğerleri, Çev.) Ankara: Akçağ Yayınevi.

Süleyman, M. b. (2004). *El-Eşbah Ve'n-Nezair (Kur'an Terimleri Sözlüğü)*, . (M. B. Eryarsoy, Çev.) İstanbul: İşaret Yayınları.

Süleyman, M. b. (2006). *Tefsiri Kebir* (Cilt 4). İstanbul: İşaret Yayınları.

Tirmizi, E. İ.-S. (1998). *Sünenü't-Tirmizi*. (B. A. Ma'ruf, Çev.) Beyrût: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî.

Tuna, T. (2012). *Muhteşem Tasarım*. İstanbul: Şule Yayınları.

Ubeyde, E. (1962). *Mecâzü'l-Kur'an* (Cilt 2). Kahire: Mektebetü'l-Hancı.

Vankulu, M. Â. (2019). *Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi ve Vankulu Lügati*. İstanbul, Süleymaniye, Türkiye.

Yazır, E. M. ([t.y]). *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: Azim Dağıtım;Zehraveyn.

Yeniçeri, C. (2020, 6 19). *Uzay ve Varlık Ayetleri Tefsiri*. 6 19, 2020 tarihinde <https://books.google.com.tr:https://books.google.com.tr/books?id=VPfHDwAAQBAJ&pg=PT229&lpg=PT229&dq=celal+yeni%C3%A7eri+uzay+ayetleri+tefsiri+pdf+indir&source=bl&ots=-ZJpCXOG5X&sig=ACfU3U> adresinden alındı

Yıldırım, C. (1991). *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*. İstanbul: Anadolu Yayınları.

Zeccac, E. İ.-S. (1988). *Meâni'l-Kur'an ve İ'râbuhu*. Beyrût: Âlemü'l-Kütüb.